

<p>بخش اول</p> <p>درس پنجم</p> <p>از صفحه ۵۲ تا ۶۲</p> <p>طراح: زهرا شرفی</p>	<p>باسمه تعالی</p> <p>معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش</p> <p>دفتر آموزش متوسطه نظری</p> <p>دبیرخانه راهبری کشوری دین و زندگی مستقر در استان سمنان</p> <p>محتوای تولیدی گروه دین و زندگی استان مرکزی</p>	<p>محتوای نوشتاری کتاب</p> <p>دین و زندگی (۳) پایه</p> <p>دوازدهم</p> <p>(ادبیات و علوم انسانی)</p> <p>سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰</p>
--	---	---

عنوان / موضوع : قدرت پرواز (اختیار)

اهداف یادگیری :

هدف کلی: تبیین موضوع اختیار انسان و نسبت آن با نظام حاکم بر هستی

هدف های آموزشی

۱- درک وجدانی بودن اختیار و نشانه های فراوان آن در زندگی

۲- توجه و آگاهی به زمینه های شکوفایی اختیار

۳- تبیین نسبت اختیار با قضا و قدر الهی

۴- تبیین رابطه اختیار با اراده الهی

۵- شناخت محدوده و چارچوب اختیار

اهداف رفتاری: از دانش آموز انتظار می رود در پایان این درس بتواند:

۱- تفاوت اعمال اختیاری و اعمال غیر اختیاری انسان را با ذکر مثال توضیح دهد

۲- معنای اختیار را بیان کرده و پیرامون وجدانی بودن آن توضیح دهد.

۳- پیرامون این موضوع که بسیاری از امور اختیاری نیست با ذکر مثال توضیح دهد.

۴- شواهد وجود اختیار را بیان کند.

۵- شواهد وجود اختیار را توضیح دهد.

۶- پیرامون قانونمندی جهان توضیح داده و رابطه آن را با اختیار انسان تبیین کند .

۷- معنای لغوی و اصطلاحی قضا و قدر الهی را بیان کند.

۸- پندار غلط « قضا و قدر الهی با اختیار انسان ناسازگار است » را با ذکر دلیل رد کند.

۹- اختیار انسان را به عنوان مصداقی از تقدیر الهی توضیح دهد.

۱۰- علل عرضی را با ذکر مثال توضیح دهد.

۱۱- علل طولی را با ذکر مثال توضیح دهد.

- ۱۲- رابطه اختیار انسان با اراده خداوند را تبیین کند.
- ۱۳- برای رابطه اختیار انسان با اراده خداوند یک نمونه (ماجرای بازگشت از جنگ صفین) ذکر کند.
- ۱۴- رابطه علم الهی به سرنوشت انسان با اختیار انسان را تحلیل کند.

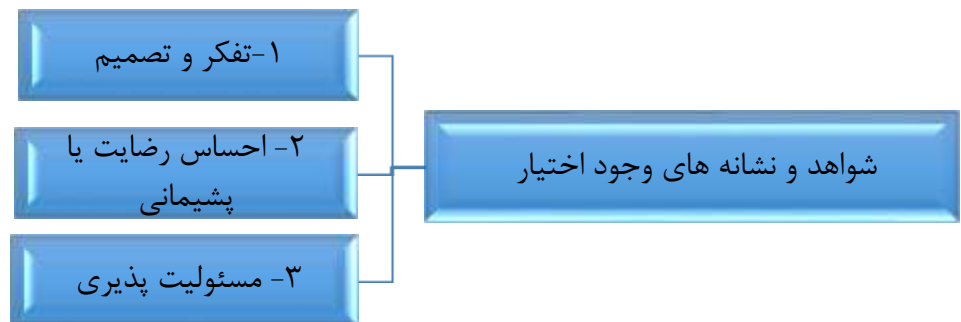
چکیده:

این درس به تبیین موضوعات: اختیار انسان و وجدانی و مشهود بودن آن، شواهد و نشانه های وجود اختیار، قانونمندی جهان و زمینه ساز بودن آن در شکوفایی اختیار انسان، قضا و قدر الهی و رابطه اراده خداوند با اختیار انسان می پردازد. محورهای اصلی درس

- ۱- اختیار موهبتی است که هر کس به نحو وجدانی و شهودی آن را می یابد هر چند با نشانه ها و شواهدی می توان آن را توضیح داد. شواهد و نشانه های اختیار: ۱- تفکر و تصمیم ۲- احساس رضایت یا پشیمانی ۳- مسئولیت پذیری
- ۲- آگاهی بیشتر نسبت به اختیار، سبب تحرک و پویایی بیشتر انسان می شود.
- ۳- اعتقاد به خدای حکیم و مدبر و حاکمیت قانونمندی و قضا و قدر الهی بستر مناسبی برای اعمال اختیاری انسان فراهم می کند.
- ۴- حضور اراده الهی در همه افعال، نافی اراده انسان در کارهایش نیست.

توضیح درس:

- تفاوت حرکات قلب انسان و حرکات پای او به هنگام راه رفتن: ضربان قلب اختیاری نیست؛ ولی حرکات پا برای رفتن به سوی یک مقصد اختیاری و تابع اراده انسان است.
- اختیار: به معنای توانایی بر انجام یک کار یا ترک آن است.
- اختیار: یک حقیقت وجدانی و مشهود (روشن و بی نیاز از استدلال) است و هر انسانی آن را در خود می یابد حتی کسی که آن را در سخن یا بحث انکار می کند، در عمل از قدرت اختیار خود بهره می برد و آن را اثبات می نماید.
- بسیاری از امور مانند: «عملکرد دستگاه های مختلف بدن» و «قوانین حاکم بر طبیعت» خارج از اختیار ماست و به صورت طبیعی انجام می شود و ما در وقوع آنها نقشی نداریم.
- همین اختیار محدود ما مبنای تصمیم گیری های ما و تعیین کننده سرنوشت ماست.

شواهد و نشانه های وجود اختیار:

۱- تفکر و تصمیم

- ابتدا اندیشیدن و جواب تصمیم‌ها را سنگین وزن و سپس دست به عمل شدن
- دچار تردید شدن در انتخاب چندین راه چندین کار
- برگزیدن یک راه از بین چند راه پس از بررسی‌های لازم و سپس عمل کردن به آن

۲- احساس رضایت یا پشیمانی

- احساس رضایت و خرسندی از موفقیت در کاری که نشانه از خود و نتیجه اراده و تصمیم عاقلانه خود دانستن آن کار است.
- احساس پشیمانی از ارتکاب اشتباه در کاری و زیان رساندن به خود یا دیگری و بیان این جمله که ای کاش آن کار را انجام نمی‌دادم، که نشانگر آن است که من توان آن را داشته‌ام.

- ### ۳- مسئولیت پذیری:
- پذیرفتن آثار و عواقب عمل خود، جبران زیان رساندن به دیگری، استوار بودن عهدها و پیمانها، مستحق مجازات دانستن شخص پیمان شکن و تارک مسئولیت، معلول این است که هر کدام از ما خودمان را مسئول کارهای خودمان می‌دانیم .

قانونمندی جهان، زمینه‌ساز شکوفایی اختیار

- **علت اختیار و اراده دادن خداوند به انسان:** استفاده از آن برای **برنامه ریزی** برای زندگی خود و **پیش رفتن** در مسیر **کمال** تا آنجا که جز خداوند عظمت آن را نمی‌داند.

قدر و قضای الهی

- **قدر:** قدر به معنای اندازه است.
- **تقدیر:** تقدیر به معنای اندازه گرفتن است.
- **قضا:** قضا به معنای «به انجام رساندن» «پایان دادن» «حکم کردن» و «حتمیت بخشیدن» است.
- **حاکمیت قضا و قدر الهی:** اینکه می‌گوییم قدر و قضای الهی بر جهان حاکم است به این معناست که **نقشه جهان** با همه موجودات و ریزه کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و از **علم** خداست (قدر) و **اجرا و پیاده کردن** آن نیز به **اراده** خداست (قضا). به همین دلیل، نه در **نقشه جهان** نقصی هست و نه در **اجرا و پیاده کردن** آن.

● آبی که برای رفع تشنگی می نوشیم به علت اعتماد به همین **تقدیر و قضاست**. یعنی می دانیم که خداوند آب را با این ویژگی‌ها و اندازه‌ها آفریده که سبب رفع تشنگی می شود.

● فقط با زندگی در یک **جهان قانونمند** است که امکان بهره‌مندی از اختیار و انتخاب وجود دارد. زیرا اگر و وقایع جهان قانونمند نبود و همه چیز اتفاقی رخ می داد، انسان نمی دانست باید دست به چه انتخابی بزند.

اصلاح یک پندار

● **پندار نادرست برخی انسان‌ها در مورد قضا و قدر:** قضا و قدر الهی با اختیار انسان ناسازگار است.

● **علت این پندار نادرست:** این تصور که تقدیر چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است که وقتی به حادثه‌ای تعلق گرفت، هر قانونی را لغو و هر نظمی را بر هم می زند.

● **در پاسخ می‌گوییم:** معنای قدر و قضای الهی این است که هر چیزی **مهندسی و قاعده خاص** خود را دارد و تمام جهان بر آن قواعد بنا شده است و این قواعد توسط انسان قابل یافتن و بهره‌گیری است. بدون پذیرش قضا و قدر الهی هیچ نظمی بر قرار نمی‌شود و هیچ زمینه‌ای برای کار اختیاری پدید نمی‌آید.

● **دیدگاه امام علی علیه السلام:** امام علی علیه السلام برای اینکه دیوار کج روی ایشان و یاران فرو نریزد، از آن جا برخاست و زیر سایه دیواری دیگر نشست.

● **برداشت نابجای گوینده این پرسش از امام علی که چرا از قضای الهی می‌گریزی؟** ما هیچ اختیاری در تعیین سرنوشت خود نداریم و اگر قرار باشد دیوار بر سرمان خراب شود حتماً این اتفاق خواهد افتاد و ما نمی‌توانیم تغییری در آن ایجاد کنیم. بنابراین حرکت و تغییر مکان و تصمیم‌گیری بر اساس دستور عقل، بی‌فایده است.

● **درس امام علی علیه السلام با رفتار و گفتار خود:** اعتقاد به قضا و قدر، مانع تحرک و عمل نیست؛ بلکه عامل و زمینه‌ساز آن است.

● **کج بودن وسستی دیوار:** یک ویژگی و تقدیر خاص و **فرو ریختن آن یک قضای الهی** است.

● **محکم بودن دیوار:** یک ویژگی و تقدیر الهی است و **فرو ریختن آن یک قضای الهی** است.

● **مفهوم پناه بردن از قضا به قدر الهی در پاسخ امام علی علیه السلام:** یعنی از فرو ریختن و صدمه دیدن زیر دیوار کج، به دیوار محکم که قضای آن نریختن است پناه می‌بریم.

● **اگر جهان تحت نظام قدر و قضای الهی قرار نداشت:** نمی‌توانستیم دست به انتخاب زده و در این جهان کار و فعالیت کنیم.

اختیار انسان یک تقدیر الهی:

● **منظورمان از تقدیر جهان به وسیله خدا:** فقط ساده‌ترین و آشکارترین تقدیرها (طول، عرض، حجم، مکان و زمان یک موجود) نیست.

● **تقدیر الهی شامل:** همه ویژگی‌ها، کیفیت‌ها، کمیت‌ها و کلیه روابط میان موجودات می‌شود.

● اینکه آب در چند درجه بجوشد، تعداد الکترونهای هر عنصر چه تعداد باشد، ماه در کدام مدار دور زمین گردش کند، بدن انسان از چه اعضای تشکیل شود، کار هر عضوی چه باشد، همه از تغییرات الهی هستند.

● **داشتن اختیار یکی از تقدیرات الهی برای انسان است:** یعنی همانطور که مثلاً به آب، ویژگی مایع بودن را داده است، به انسان ویژگی مختار بودن را عطا کرده است.

● **تقدیر الهی در مورد انسان:** اینکه کارهایش را با اختیار انجام دهد و کسی نمی‌تواند از این ویژگی ذاتی خود فرار کند و حتی انکار آن باز هم این کار اختیاری خواهد بود؛ چون همین کار را با خواست و اراده خود انجام داده است.
رابطه اختیار انسان با اراده خداوند:

● **علل عرضی:** در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند.
● مثلاً برای رویش یک گل مجموعه‌ای از باغبان، خاک، آب و حرارت دست هم می‌دهند و با مشارکت یکدیگر گل را پدید می‌آورند.

● هر یک از این عوامل و عناصر اثر خاصی را مستقل از دیگری اعمال می‌کند.
● هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را بر عهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است.
● **علل طولی:** گاهی تاثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده اینگونه است که:
● یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تاثیر می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. (مانند نوشتن..)

● پیدایش پدیده را می‌توان به هر یک از این عوامل نسبت داد.

● هر علتی، به ترتیب بودن خود را از عامل بالاتر می‌گیرد

● **مثال: عوامل نوشتن:** ۱- نفس یا روح که اراده نوشتن می‌کند؛

۲- ساختار عصبی بدن که با اراده نفس، موجب حرکت دستمان می‌شود؛

۳- دست که قلم را به حرکت در می‌آورد؛

۴- قلم که با حرکت خود در صفحه، جملات را می‌نگارد.

● **مقایسه:** در مثال پرورش گل، علت ها در یک ردیف و هر کدام مستقل از دیگری بودند. اما در مثال نوشتن، علت ها در یک ردیف نیستند بلکه نسبت به هم در مرتبه های مختلف قرار دارند و علت مرتبه پایین وابسته به علت مرتبه بالایی است.

● **رابطه اراده ما و اراده خداوند:** ۱- وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر، خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. ۲- در فعل اختیاری تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده ایم، این کار انجام نمی‌گیرد؛ و در عین حال، ۳- وجود ما، اراده ما و عملی که از مثل می‌زند همگی وابسته به اراده خداوند است؛ ۴- یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

آیات:

■ **آیه:** «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا.» (سوره انسان، آیه ۳)

■ **ترجمه آیه:** ما راه به انسان نشان دادیم یا سپاسگزار خواهد بود یا ناسپاس.

■ **پیام آیه:** وجود اختیار در انسان

■ **آیه:** « قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا... » (سوره انعام، آیه ۱۰۴)

■ **ترجمه آیه:** به راستی که دلایل روشن از جانب پروردگارتان به سوی شما آمد. پس هر که بینا گشت، به سود خود او و هر کس کوردل گردد، به زیان خود اوست.

■ **پیام آیه:** وجود اختیار در انسان در قبول یا رد دلایل الهی

■ **آیه:** « ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ » (سوره آل عمران، آیه ۱۸۲)

■ **ترجمه آیه:** این [عقوبت] به خاطر کردار پیشین شماست و [نیز به خاطر آن است که] خداوند هرگز به بندگان ستم نمی کند
■ **پیام آیه:** اعمال اختیاری انسان علت گرفتاری به عقوبت الهی

احادیث:

■ **حدیث:** امیر مؤمنان علی(ع): «از قضای الهی به قدر الهی پناه می برم.»

■ **پیام حدیث:** اعتقاد به قضا و قدر، نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست، بلکه عامل و زمینه ساز آن است.

اشعار

آن یکی می رفت بالای درخت	می فشاند آن میوه را دزدانه سخت
صاحب باغ آمد و گفت ای دنی	از خدا شرمت، بگوچه می کنی؟
گفت از باغ خدا بنده خدا	می خورد خرما که حق کردش عطا
پس ببستش سخت آن دم بردرخت	می زدش بر پشت و پهلو چوب سخت
گفت آخر از خدا شرمی بدار	می کشی این بی گنه را زار زار
گفت کز چوب خدا این بنده اش	می زند بر پشت دیگر بنده اش
چوب حق و پشت و پهلو آن او	من غلام و آلت فرمان او
گفت توبه کردم از جبر ای عیار	اختیار است اختیار است اختیار

■ **پیام:** وجود اختیار در انسان یک حقیقت وجدانی. **ارتباط مفهومی با:** سوره انسان آیه ۳ و سوره انعام آیه ۱۰۴

این که فردا این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم

■ **پیام:** تفکر و تصمیم، از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان

گر نبودی اختیار این شرم چیست این دریغ و خجلت و آزرم چیست؟

وان پشیمانی که خوردی زان بدی ز اختیار خویش گشتی مهتدی

■ **پیام:** احساس رضایت یا پشیمانی، از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان

هیچ گویی سنگ را فردا بیا ورنیابی من دهم بد را سزا

هیچ عاقل مرکلوخی را زند هیچ با سنگی عتابی کسب کند

■ **پیام:** مسئولیت پذیری، از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان

تصاویر

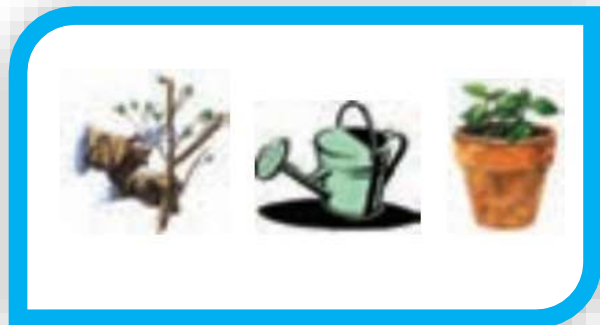

این تصویر به اختیار انسان و این که انسان می تواند از راه های گوناگونی که پیش روی اوست دست به انتخاب بزند، اشاره دارد.

این تصویر مربوط به مثالی از مولوی است که به وجود اختیار در انسان و وجدانی بودن آن به اشاره دارد

این تصویر به مشارکت هم عرض باغبان، آب و خاک در پیدایش گل اشاره دارد.

پاسخ اندیشه و تحقیق و فعالیت های کتاب:

تدبر در قرآن صفحه ۵۷:

پس از ترجمه آیات زیر در آن تأمل کنید و توضیح دهید هر یک از این آیات کدام یک از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان را بیان می کند؟

■ **آیه:** « قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا... » (سوره انعام، آیه ۱۰۴)

■ **ترجمه آیه:** به راستی که دلایل روشن از جانب پروردگارتان به سوی شما آمد. پس هر که بینا گشت، به سود خود او و هر کس کوردل گردد، به زیان خود اوست.

خداوند رهنمودها و دلایل روشن خود را برای ما انسانها می فرستد و این انسان است که باید بر اساس تفکر و تصمیم با این رهنمودها مواجه شود. او هم می تواند این دلایل روشن را نادیده بگیرد و تصمیم به مخالفت و نادیده گرفتن آنها بگیرد و هم می تواند با تفکر و تصمیم درست دست به انتخاب صحیح بزند و به نفع خویش گام بردارد. اشاره آیه به داشتن **قدرت تفکر و تصمیم گیری** نشانه ای از اختیار انسان است.

■ **آیه:** « ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ » (سوره آل عمران، آیه ۱۸۲)

■ **ترجمه آیه:** این [عقوبت] به خاطر کردار پیشین شماست و [نیز به خاطر آن است که] خداوند هرگز به بندگان ستم نمی کند.

آیه اشاره به این نکته دارد که انسان مسئول اعمال خویش است و عذاب اخروی هم نتیجه اعمالی است که در دنیا انجام داده است. اشاره خداوند به این مطلب نشان از اختیار انسان است زیرا اگر انسان اختیاری در انجام اعمال خود نداشت یقیناً مسئول کردار خود نیز نبود و نباید به خاطر این رفتارها مجازات می شد. اشاره آیه به داشتن **مسئولیت پذیری** نشانه ای از اختیار انسان است.

بررسی صفحه ۶۱:

با اینکه قضای الهی و اختیار هر دو چه در موفقیت ها و چه در شکست های انسان نقش دارند چرا برخی انسانها می کوشند شکست های خود را به قضا و قدر الهی نسبت دهند؟

زیرا معمولاً آدم ها نمی خواهند بپذیرند که خودشان علت شکست های خود بوده اند و تصمیم های غلط آنها باعث شده که فلان حادثه و اتفاق پیش بیاید و نتوانند موفق شوند.

معنای مفاهیم و اصطلاحات:

- **اختیار:** اختیاریه معنای توانایی برای انجام یک کار و یا ترک آن است.
- **قدر:** قدر به معنای اندازه است.
- **تقدیر:** تقدیر به معنای اندازه گرفتن است.
- **قضا:** قضا به معنای «به انجام رساندن» «پایان دادن» «حکم کردن» و «حتمیت بخشیدن» است.

- **حاکمیت قضا و قدر الهی:** اینکه می‌گوییم قدر و قضای الهی بر جهان حاکم است به این معناست که نقشه جهان با همه موجودات و ریزه کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و از علم خداست (قدر) و اجرا و پیاده کردن آن نیز به اراده خداست (قضا). به همین دلیل، نه در نقشه جهان نقصی هست و نه در اجرا و پیاده کردن آن.
- **علل عرضی:** در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند مثلاً برای رویش یک گل مجموعه‌ای از باغبان خاک آب و حرارت دست هم می‌دهند و با مشارکت یکدیگر گل را پدید می‌آورند. هر یک از این عوامل و عناصر اثر خاصی را مستقل از دیگری اعمال می‌کند. هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را بر عهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است.
- **علل طولی:** گاهی تاثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده اینگونه است که یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تاثیر می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. (مانند نوشتن..)

«سوالات درس: پنجم – قدرت پرواز»

«استان مرکزی»

الف: سوالات «پیام آیات و روایات»

- (۱) آیه ی شریفه ی « قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا » (انعام / ۱۰۴) کدام یک از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان را بیان می کند؟
- (۲) آیه ی شریفه ی « ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَ أَنْ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ » (آل عمران / ۱۸۲) کدام یک از شواهد و نشانه های وجود اختیار در انسان را بیان می کند؟
- (۳) از کدام عبارت قرآنی اختیار انسان برداشت می شود؟
- الف- «أَنَا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ أَمَا شَاكِرًا وَ أَمَا كَفُورًا» ب- «كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ»
- (۴) آیه شریفه ی « قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا . انعام / ۱۰۴ » را ترجمه کنید.
- (۵) آیه شریفه ی « ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَ أَنْ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ . آل عمران / ۱۸۲ » را ترجمه کنید

ب: سوالات «کامل کردنی (جای خالی)»

جملات زیر را با کلمات مناسب تکمیل کنید:

- (۱) علم خداوند هم پایان و نتیجه و هم.....حوادث را در بر می گیرد.
- (۲) اراده نسان در اراده خداست و با آن منافات ندارد.
- (۳) اختیار یک حقیقت است و هر انسانی آن را در خود می یابد .
- (۴) تقدیر الهی شامل همه، کیفیت ها، کمیت ها و روابط میان موجودات می شود.
- (۵) در علل عرضی، هر عامل به طورنقش خاصی را بر عهده دارد.

ج: سوالات «کوتاه پاسخ»

به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید:

- (۱) اختیار به چه معناست؟
- (۲) معنی لغوی تقدیر را بنویسید.
- (۳) موجودات جهان از چه جهت به قضای الهی وابسته اند؟
- (۴) بیت «این که فردا این کنم یا آن کنم / خود دلیل اختیار است ای صنم» بیانگر کدام یک از شواهد اختیار است؟
- (۵) وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از چیست؟

د: سؤالات «صحيح و غلط (ص/غ)»

درست يا نادرست بودن گزاره هاى زير را با(ص/غ) مشخص كنيد:

- ۱) وجود اختيار و اراده در انسان به علت ارادة الهى و خواست اوست .
- ۲) ويژگيها و حدود هر موجودى مربوط به قضاى الهى است.
- ۳) يكى از تقديرات الهى براى انسان اين است كه او داراى اختيار باشد.
- ۴) مهندسى و قاعده خاص قدر و قضاى الهى توسط انسان قابل يافتن و بهره گيرى است.
- ۵) فرو ريختن ديوار سست و كج يك تقدير الهى است.

ه: سؤالات «گسترده پاسخ (تشریحی)»

به سؤالات زير پاسخ تشریحی دهيد:

- ۱) چگونه مى توان هم به قضاى الهى معتقد بود و هم انسان را موجودى مختار دانست ؟
- ۲) توضيح دهيد «احساس رضائت يا پشيمانى» چگونه مى تواند دليلى بر وجود اختيار در انسان باشد .
- ۳) اينكه مى گوييم قدر و قضاى الهى بر جهان حاكم است به چه معناست؟
- ۴) علل عرضى را با ذكر يك مثال توضيح دهيد.
- ۵) علل طولى را با ذكر يك مثال توضيح دهيد.

و: سؤالات «كشف ارتباط»

كدام يك از گزينه هاى ستون «ب» به گزينه هاى ستون «الف» مربوط است؟ (در ستون «ب» دو مورد اضافى است)

«ب» { پاسخها }	«الف» { سؤالات }
الف) قدر ب) مسئوليت پذيرى ج) اعتقاد به خداى حكيم د) احساس رضائت يا پشيمانى هـ) تقدير و) تفكر و تصميم ز) قضا	۱) اين كه فردا اين كنم يا آن كنم/ خود دليل اختيار است اى صنم ۲) عهدها و پيمان ها بر همين اساس استوارند ۳) گر نبودى اختيار اين شرم چيست/ اين دريغ و خجلت و آزر م چيست ۴) اندازه گرفتن ۵) حتميت بخشيدن

پاسخنامه سوالات تالیفی

الف: سوالات «پیام آیات و روایات»

- ۱- اشاره آیه به داشتن قدرت تفکر و تصمیم گیری نشانه‌ای از اختیار انسان است.
- ۲- اشاره آیه به داشتن مسئولیت پذیری نشانه‌ای از اختیار انسان است.
- ۳- الف
- ۴- به راستی که دلایل روشن از جانب پروردگارتان به سوی شما آمد پس هر که بینا گشت، به سود خود او و هر کس کوردل گردد، به زیان خود اوست.
- ۵- این [عقوبت]، به خاطر کردار پیشین شماست و [نیز به خاطر آن است که] خداوند هرگز به بندگان ستم نمی کند.

ب: سوالات «کامل کردنی (جای خالی)»

- ۱- فرایند انجام
- ۲- طول
- ۳- وجدانی
- ۴- ویژگی ها
- ۵- مستقیم

ج: سوالات «کوتاه پاسخ»

- ۱- اختیاریه معنای توانایی برای انجام یک کار و یا ترک آن است.
- ۲- اندازه گرفتن
- ۳- از آن جهت که با فرمان و حکم و اراده الهی ایجاد می شوند
- ۴- تفکر و تصمیم
- ۵- اراده الهی و خواست خدا

د: سوالات «صحیح و غلط (ص/غ)»

- ۱- ص
- ۲- غ
- ۳- ص
- ۴- ص
- ۵- غ

هـ: سوالات «گسترده پاسخ (تشریحی)»

۱- وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر، خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده ایم، این کار انجام نمی گیرد؛ و در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از مثل می زند همگی وابسته به اراده خداوند است؛ یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

۲- هر گاه در کاری موفق شویم، احساس رضایت و خرسندی وجودمان را فرا می گیرد. این احساس رضایت نشانه آن است که آن کار را از خود و نتیجه اراده و تصمیم عاقلانه خود می دانیم. گاه نیز در کاری مرتکب اشتباه می شویم و به خود یا

دیگری زبان می‌رسانیم. در این هنگام احساس پشیمانی می‌کنیم و با خود می‌گوییم ای کاش آن کار را انجام نمی‌دادم. این احساس پشیمانی نشانگر آن است که من توان ترک آن کار را داشته‌ام.

۳- اینکه می‌گوییم قدر و قضای الهی بر جهان حاکم است به این معناست که نقشه جهان با همه موجودات و ریزه کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و از علم خداست (قدر) و اجرا و پیاده کردن آن نیز به اراده خداست (قضا). به همین دلیل، نه در نقشه جهان نقصی هست و نه در اجرا و پیاده کردن آن.

۴- علل عرضی: در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند؛ مثلاً برای رویش یک گل مجموعه‌ای از باغبان خاک آب و حرارت دست هم می‌دهند و با مشارکت یکدیگر گل را پدید می‌آورند. در این مثال هر یک از این عوامل و عناصر اثر خاصی را مستقل از دیگری اعمال می‌کند تا گل برود. اینگونه علل را علل عرضی می‌گویند. در علل عرضی هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را بر عهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است.

۵- علل طولی: گاهی تاثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده این گونه است که یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تاثیر می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. برای مثال، به هنگام نوشتن، چند عامل در طول هم در انجام این کار دخالت دارند: نفس یا روح که اراده نوشتن می‌کند؛ ساختار عصبی بدن که با اراده نفس، موجب حرکت دستمان می‌شود؛ دست که قلم را به حرکت در می‌آورد؛ قلم که با حرکت خود در صفحه، جملات را می‌نگارد. کل کار نوشتن را به هر یک از این عوامل می‌توان نسبت داد؛ بدین معنا که اگر هر یک از این عوامل نبود عمل نوشتن ممکن نمی‌شد، اما هر علتی، به ترتیب، علت بودن خود را از عامل بالاتر می‌گیرد. قلم می‌نویسد، اما حرکت آن ناشی از حرکت دست است. حرکت دست به نوبه خود محصول کار دستگاه عصبی است. این کار هم ناشی از اراده‌ای است که برآمده از نفس شماس است. این علت‌ها را «علل طولی» می‌گویند.

و: سوالات «کشف ارتباط»

۱- و ۲- ب ۳- د ۴- ه ۵- ز

سؤالات امتحانات نهایی

باسمه تعالی

«سؤالات امتحانات نهایی درس پنجم : قدرت پرواز» «استان مرکزی»

الف: سؤالات «پیام آیات و روایات»

۱- آیه شریفه ی « قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا... » را ترجمه کنید.
(شهریور ۹۸)

ب: سؤالات «کامل کردنی (جای خالی)»

جملات زیر را با کلمات مناسب تکمیل کنید:

۱- مخلوقات جهان از آن جهت که به حکم و اراده الهی ایجاد می شوند به..... الهی وابسته اند. (خرداد ۹۸ و خرداد ۹۹)

ج: سؤالات «کوتاه پاسخ»

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید:

۱- دو مورد از شواهدی را که بیانگر وجود اختیار در انسان است نام ببرید. (دی ماه ۹۸)
۲- بیت: «هیچ گویی سنگ را فردا بیا ورنیایی من دهم بد را سزا» نشانه کدام یک از شواهد اختیار است؟ (خرداد ۹۹)

د: سؤالات «صحیح و غلط (ص/غ)»

درست یا نادرست بودن گزاره های زیر را با (ص/غ) مشخص کنید:

۱- مبنای تصمیم گیری های انسان و تعیین کننده ی سرنوشت او همین اختیار محدودی است که دارد. (خرداد ۹۹)
۲- اندازه ،حدود، ویژگی، موقعیت مکانی و زمانی موجودات، وابسته به قضای الهی است. (شهریور ۹۹)

ه- تعریف اصطلاحات

اصطلاحات زیر را تعریف کنید

۱- علل عرضی (دی ۹۷)

و- تشخیص

گزینه صحیح را مشخص کنید

۱- بیت «این که فردا این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم» مربوط به کدام یک از شواهد اختیار است؟ (خرداد ۹۸)

الف- مسئولیت پذیری ب- تفکر و تصمیم
 ۲- عبارت: «اگر به کسی زبانی رسانده‌ایم، آن را جبران می‌کنیم» مربوط به کدام یک از شواهد وجود اختیار است؟ (شهریور ۹۸)

الف- مسئولیت پذیری ب- تفکر و تصمیم

ز: سؤالات «گسترده پاسخ (تشریحی)»

به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید:

- ۱- رابطه اختیار انسان را با اراده خداوند شرح دهید. (دی ۹۷)
- ۲- سه مورد از شواهدی را که بیان گر وجود اختیار در انسان است، نام ببرید. (خرداد ۹۸)
- ۳- توضیح دهید چگونه مسئولیت پذیری شاهدهی بر وجود اختیار در انسان است. (دی ۹۸)
- ۴- از شواهد وجود اختیار در انسان «تفکر و تصمیم» را شرح دهید. (خرداد ۹۹)

ح: سؤالات «کشف ارتباط»

یک: کدام یک از گزینه‌های ستون «ب» به گزینه‌های ستون «الف» مربوط است؟ (در ستون «ب» یک مورد اضافی است) (دی ماه ۹۷)

«الف» {سؤالات}	«ب» {پاسخ‌ها}
الف- هیچ گویی سنگ را فردا بیا ب- این که فردا این کنم یا آن کنم	۱- تفکر و تصمیم ۲- مسئولیت پذیری ۳- احساس رضایت یا پشیمانی

دو: کدام یک از گزینه‌های ستون «ب» به گزینه‌های ستون «الف» مربوط است؟ (در ستون «ب» یک مورد اضافی است) (شهریور ۹۹)

«الف» {سؤالات}	«ب» {پاسخ‌ها}
الف - دچار شک و تردید شدن در انتخاب‌ها ب- افسوس خوردن از انجام کارهای اشتباه ج- مستحق مجازات دانستن خود در عهد شکنی	۱- مسئولیت پذیری ۲- تفکر و تصمیم ۳- احساس پشیمانی ۴- احساس رضایت

پاسخنامه سوالات امتحان نهایی درس پنجم: قدرت پرواز

الف: سوالات «پیام آیات و روایات»

۱- به راستی که دلایل روشن از جانب پروردگارتان به سوی شما آمد. پس هر که بینا گشت، به سود خود او و هر کس کوردل گردد، به زیان خود اوست.

ب- سوالات «کامل کردنی (جای خالی)»

۱- قضای

ج: سوالات «کوتاه پاسخ»

۱- تفکر و تصمیم - احساس رضایت یا پشیمانی - مسئولیت پذیری

۲- مسئولیت پذیری

د: سوالات «صحیح و غلط (ص/غ)»

۱- ص ۲- غ

ه- تعریف اصطلاحات

۱- در پیدایش هر شکل ممکن است چند صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند

و- تشخیص

۱- تفکر و تصمیم ۲- مسئولیت پذیری

ز: سوالات «گسترده پاسخ (تشریحی)»

۱- اختیار و اراده انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده‌ایم، آن کار انجام نمی‌گیرد؛ در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند همگی وابسته به اراده خداوند است؛ یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

۲- تفکر و تصمیم - احساس رضایت یا پشیمانی - مسئولیت پذیری

۳- هر کدام از ما خودمان را مسئول کارهای خود می‌دانیم. به همین جهت آثار و عواقب عمل خود را می‌پذیریم و اگر به کسی زیان رسانده‌ایم، آن را جبران می‌کنیم. عهدها و پیمان‌ها نیز بر همین اساس استوارند. بنابراین، اگر کسی پیمان شکنی کند و مسئولیتش را انجام ندهد خود را مستحق مجازات می‌داند.

۴- هر کدام از ما همواره تصمیم هایی می گیریم و برای این تصمیم ها ابتدا اندیشه می کنیم و جوانب آن را می زنیم و سپس دست به عمل می زنیم. گاهی نیز دچار تردید می شویم که از میان چندین راه و چندین کار، کدام یک را انتخاب کنیم. دست آخر، پس از بررسی های لازم، یکی را برگزیده و عمل می کنیم.

ح: سوالات «کشف ارتباط»

یک: الف- ۲ ب- ۱
دو: الف- ۲ ب- ۳ ج- ۱

ارجاعات:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- انسان و سرنوشت، مرتضی مطهری، انتشارات صدرا.
- ۳- کتب درسی دین و زندگی دوازدهم انسانی و مشترک؛ چاپ ۱۳۹۹.
- ۴- درس های قبل
- ۵- دیوان های شاعران بزرگ، از جمله: مولوی (مثنوی معنوی، دفتر پنجم) و پروین اعتصامی

تهیه و تنظیم: گروه دین و زندگی استان مرکزی

